

**MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALAR TASHABBUSKORLIGINI
SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA IJTIMOY
MUHITNING ROLI**

Andijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika psixologiya kafedrasida assistent
o'qituvchisi **Kadirova Omadxon Sobirjonovna**
Maktabgacha ta'lim fakulteti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
2-bosqich talabasi **Amanboyeva Ozoda Xayrulla qizi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar va ijtimoiy muhitning ahamiyati o'rganiladi. Maqola bolalarda tashabbuskorlik xususiyatlarini shakllantirishda ota-onalar, o'qituvchilar va tengdoshlarining ta'siri, shuningdek, ijtimoiy muhitning pedagogik jarayondagi o'rni tahlil qilinadi. Pedagogik texnikalar va metodlar, o'quv jarayonida bolalar bilan o'zaro aloqalar, guruh dinamikasi va bolalarning shaxsiy xususiyatlari, tashabbuskorlikni shakllantirishda qanday muhim rol o'ynashi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, bolalar tashabbuskorligi, pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy muhit, bolalar rivoji, mustaqil fikrlash, pedagogik metodlar, ijtimoiy ta'sir, Ota-onalar va o'qituvchi roli, shaxsiy rivojlanish, bolalar bilan o'zaro aloqalar, tashabbuskorlikni shakllantirish, pedagogik jarayon, guruh faoliyati.

KIRISH

Bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Pedagoglar bolalar bilan faol hamkorlik qilishlari, ular uchun o'qish va ijodiy faoliyatlarga yo'naltiruvchi muhiti yaratishlari zarur. Bolalarni tashabbuskorlikka undashda, ular uchun mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish imkoniyatlarini berish, o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini shakllantirishning ahamiyati katta. Pedagogik yondashuvlarda o'quvchilarning individual xususiyatlari hisobga olinib, turli metodlar va texnikalar qo'llaniladi, masalan, faol o'yinlar, guruh ishlari, ijodiy mashg'ulotlar. Pedagogik yondashuvlar bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda markaziy rol o'ynaydi. Pedagoglar bolalarga tashabbuskorlikni shakllantirishda turli pedagogik

metodlardan foydalanadilar. Ushbu metodlarga masalan, guruh ishlarini tashkil etish, interaktiv o'quv mashg'ulotlari, kreativ o'yinlar va ijodiy ishlanmalar kiradi. Pedagogik yondashuvlar bolalar uchun ijobiy muhit yaratadi va ularning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. O'qituvchilar bolalarni faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy mashg'ulotlar orqali ham tashabbuskorlikka rag'batlantiradilar. Bolalarga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyati berilib, ularning tashabbuskorligi mustahkamlanadi. Pedagogik yondashuvlar bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar bolalar bilan o'zaro hamkorlik va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash, ularning shaxsiy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi. Bolalar tashabbuskorligini oshirishda har bir bola uchun individual pedagogik yondashuvlar qo'llaniladi, bunda o'quv metodlari va faoliyat shakllari, masalan, o'yinlar, qo'shiq va raqslar, ijodiy mashg'ulotlar orqali bolalar faoliyatiga rag'batlantirish yaratish mumkin. Pedagoglar bolalarni tashabbuskorlikka undashda ular uchun o'zaro yordam, jamoaviy ish va guruh faoliyatlarini tashkil etishadi.

Ijtimoiy muhit bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Oilaviy va maktabgacha ta'lim muassasalari, shuningdek, tengdoshlar va atrof-muhit bolalar shaxsiyatini shakllantiradi. Ijtimoiy muhit bolalarni qanday qilib ijtimoiy jihatdan faollashtirishga, ularning tashabbuskorligini oshirishga yordam beradi. Bolalar bilan mustahkam ijtimoiy aloqalar o'rnatish, ular uchun to'g'ri rollar va modelni taklif qilish, jamiyatning turli qatlamlaridan bolalarga ta'sir qilish orqali tashabbuskorlikni shakllantirish mumkin. Ijtimoiy muhit bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy muhiting bolalar shaxsiyatining shakllanishiga va ularning tashabbuskorligini oshirishga ta'siri katta. oilaviy va jamiyatdagi ijtimoiy aloqalar bolalarning tashabbuskor bo'lishiga yordam beradi. Ota-onalar, o'qituvchilar va tengdoshlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar bolalarning o'zlarini qanchalik mustaqil his qilishlariga, qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, bolalar boshqa bolalar bilan birga faoliyat ko'rsatish jarayonida o'z tashabbuslarini namoyon etadilar, bu esa ijtimoiy muhitni yanada boyitadi. Ijtimoiy muhit bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda muhim omil bo'lib, bu jarayonda oilaviy va maktabgacha ta'lim muassasalari, jamiyatning ijtimoiy va madaniy holati muhim rol o'ynaydi. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalarga ijtimoiy aloqalarni o'rnatishda o'z tajribalari va qarashlarini yetkazishadi. Ijtimoiy muhiting bolalar rivojiga, ayniqsa, tashabbuskorlikni shakllantirishga ta'siri kattadir. Mustahkam

ijtimoiy aloqalar bolalar uchun motivatsiya va rag‘bat yaratadi, tashabbuskor bo‘lishga undaydi. Shu bilan birga, tengdoshlar o‘rtasidagi ijtimoiy faoliyatlar ham tashabbuskorlikni oshirishda samarali hisoblanadi.

Pedagogik metodlar va guruh faoliyatlari bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda samarali vositalardan biridir. Guruh faoliyatlari bolalar o‘rtasida o‘zaro yordam va hamkorlikni rivojlantiradi, shuningdek, bolalarga o‘z fikrini erkin ifodalash, boshqalar bilan birgalikda qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi. Pedagogik metodlar, masalan, o‘yin usullari, guruh ishlari, rol o‘yinlari bolalarning tashabbuskorligini oshiradi. Bu metodlar bolalarda muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuvni shakllantirishga yordam beradi. Pedagogik metodlar va guruh faoliyatlari bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Turli pedagogik metodlar, masalan, "problemali vazifalar" va "o‘yin metodi", bolalar tashabbuskorligini oshirishga yordam beradi. Guruh faoliyatlari bolalarga birgalikda ishlash, muammolarni hal qilish va bir-biriga yordam berish imkoniyatini beradi. O‘yinlar va rolli o‘yinlar bolalarga qaror qabul qilishda tashabbuskorlikni oshirishda yordam beradi, chunki bu faoliyatlar bolalarga o‘z fikrlarini ifodalash, yaratish va o‘zaro hamkorlik qilish imkoniyatlarini taqdim etadi. O‘qituvchilar bolalar guruhini boshqarib, har bir bolaning o‘ziga xos tashabbuskorlik xususiyatlarini shakllantirishga yo‘naltiradilar. Pedagogik metodlar bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda alohida o‘rin tutadi. Turli pedagogik metodlar, masalan, guruh ishlarida bolalarning bir-biri bilan hamkorlikda ishlashlari, ular uchun ijodiy va o‘yin faoliyatlarini tashkil qilish bolalar tashabbuskorligini oshiradi. Guruh faoliyatlarida bolalar o‘zaro raqobatlashishdan ko‘ra, bir-biriga yordam berishga, yangi fikrlar va g‘oyalarni ishlab chiqishga o‘rgatiladilar. Shu bilan birga, pedagoglar bolalarni mustaqil qaror qabul qilishga, shaxsiy va jamoaviy tashabbuslarni shakllantirishga yo‘naltiradilar.

Ota-onalar va o‘qituvchilar bolalar tashabbuskorligini shakllantirishda eng muhim shaxslar hisoblanadi. Ota-onalar bolalarining o‘qish jarayonida faolligini qo‘llab-quvvatlashi, o‘qituvchilar esa o‘quv jarayonida bolalarga mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va tashabbuskor bo‘lishni rag‘batlantirishi kerak. Ijobiy o‘rnak ko‘rsatish va bolalarning tashabbuskorlik ko‘nikmalarini mustahkamlashda ota-onalar va o‘qituvchilarning doimiy hamkorligi zarur. Ota-onalar va o‘qituvchilar bolalar rivojida markaziy o‘rin tutadi. Ularning o‘zaro hamkorligi bolalar shaxsiyatining shakllanishiga, tashabbuskorligini shakllantirishga va mustahkamlashga xizmat qiladi. Ota-onalar o‘z farzandlariga tashabbuskorlikni namoyish etishda o‘rnak bo‘lishadi.

Ular bolalarining mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. O‘qituvchilar esa bolalar bilan o‘zaro munosabatlar orqali, ayniqsa, guruh faoliyatlarida, bolalar tashabbuskorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar bolalarni hamkorlikka, birgalikda ishlashga va o‘z fikrlarini erkin ifodalashga o‘rgatadilar. Ota-onalar va o‘qituvchilarning bolalar tashabbuskorligiga ta'siri bevosita va dolzarb ahamiyatga ega. Ota-onalar bolalarining o‘qish jarayonida faolligini qo‘llab-quvvatlab, ularning tashabbuskorligini shakllantirishda yordam beradi. O‘qituvchilar esa bolalarga tashabbuskorlikni shakllantirishda pedagogik metodlar, o‘yinlar, rolli o‘yinlar orqali ularga qaror qabul qilish va o‘z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini yaratadi. Ularning faol ishtiroki va mustahkam aloqalar bolalar uchun ijobiy o‘rnak bo‘lib, tashabbuskorlikni oshirishga yordam beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha ta’lim davrida bolalar tashabbuskorligini shakllantirish – ularning keyingi shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga zamin yaratadi. Tashabbuskorlik bolaning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, o‘z fikrini erkin ifoda eta olishi kabi muhim sifatlarini shakllantiradi. Pedagogik yondashuvlar va ijtimoiy muhit bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalar, pedagoglar va tengdoshlar tomonidan yaratilgan ijobiy muhit, pedagogik jarayonlarda qo‘llaniladigan zamonaviy metod va texnologiyalar bolalarning tashabbuskorligini samarali rivojlantiradi.

Pedagoglar uchun maxsus treninglar: Tashabbuskorlikni shakllantirishga yo‘naltirilgan interaktiv, loyihaviy va kreativ metodlarni amaliyotga joriy etish bo‘yicha muntazam malaka oshirish kurslari tashkil etish. Oilaviy hamkorlikni kuchaytirish: Ota-onalarni bolalarning tashabbuskorligini rag‘batlantirishda faol ishtirok etishga jalb etish, bu borada seminar va ochiq mashg‘ulotlar o‘tkazish. O‘quv muhitini boyitish: Maktabgacha ta’lim muassasalarida ijodiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan vositalar, burchaklar va maydonchalar (konstruksion, san’at, rol o‘yinlari burchagi) bilan boyitilgan muhit yaratish. Bolaning qiziqishi va individual xususiyatlarini hisobga olish: Har bir bolaning o‘ziga xosligini hisobga olgan holda individual yondashuvlarni yo‘lga qo‘yish. Guruhli faoliyatlarni kengaytirish: Guruh bo‘lib ishlash orqali bolalarning liderlik, fikr bildirish va o‘z tashabbusini ilgari surish qobiliyatlarini shakllantirish. Axborot texnologiyalaridan foydalanish: Interaktiv ta’lim vositalari yordamida bolalarni mustaqil qaror qabul qilish va fikrlashga yo‘naltirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘ofurov K. G., Saidahmedova N. A. Pedagogika. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
2. To‘raxo‘jayev N. N., Haydarova D. M. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: “Ilm Ziyo”, 2019.
3. Hasanboeva M.Q. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘zR FA nashriyoti, 2018.
4. Karimova R. X. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: “Universitet”, 2017.
5. Mavlonova R. X. Bola shaxsini shakllantirishda oilaning o‘rni. – Toshkent: “Fan”, 2021.
6. Nurmatova G.A. Maktabgacha ta’limda innovatsion metodlar. – Toshkent: “Iqtisodiyot va ta’lim”, 2022.
7. Allport G. Shaxs psixologiyasi. – Moskva: Eksmo, 2010. (rus tilidan tarjima asosida foydalanilgan)
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PQ-4477-son qarori “Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”.
9. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi rasmiy veb-sayti: www.maktabgacha.uz
10. ZiyoNet ta’lim portali: www.ziynet.uz

**Research Science and
Innovation House**